

УДК 334.716:005.418:330.31

DOI: 10.18524/2413-9998.2023.1(53).288743

Т. В. Жамбей,

аспірантка кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет,
вул. Преображенська, 8, м. Одеса, 65082, Україна,
e-mail:shambeit.tanya@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПІДХОДУ

У статті розглянуто процес організації управління інформаційними потоками підприємства на основі відтворювального підходу. Проаналізовано роль інформації як ще одного ресурсу, потрібного для забезпечення ефективної діяльності підприємства. Визначено зростання впливу інформації на діяльність підприємства, що робить питання управління інформаційними потоками надзвичайно актуальним. Здійснено аналіз типів зносу інформаційних ресурсів, виявлено особливості процесу кожного із видів зносу. Проаналізоване поняття «відтворення», обґрунтовано необхідність ефективної організації управління відтворенням інформаційних потоків. Запропоновано класифікацію видів інформаційних ресурсів в залежності від періоду, необхідного для відтворення цих ресурсів. Виявлено особливості відтворення кожного із видів інформаційних ресурсів та на основі цих особливостей надано рекомендації щодо ефективної організації відтворення кожного із видів інформаційних ресурсів.

Ключові слова: інформаційний ресурс, знос, відтворення ресурсу, управління інформаційними потоками.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інформація є одним із ресурсів підприємства, таким же як і фінансові, матеріально-технічні, фінансові ресурси. І її цінність та важливість для підприємства все більше зростає. Адже кожен процес на підприємстві не обходиться без супровідної його інформації і від її якості залежить успішність цього процесу, і навіть те, чи почнеться він взагалі.

Звісно, одне із головних завдань підприємства є управління його ресурсами задля ефективного функціонування цього підприємства. Так як інформація є ресурсом, то і вона потребує управління. Досить довгий час поняття «інформація» було суто технічною категорією і управління нею зводилося до технічних завдань, на кшталт, написання програм для зберігання, копіювання, передачі інформації, швидкість потоку тощо.

Вже пізніше вчені почали виділяти і економічну складову цього багатогранного поняття. І так, як економічна складова значно ширша за технічну, то і методи управління суто з технічного боку не можуть виконати ті завдання, які постають перед підприємством. Тепер, налаштування швидкості передачі інформації та самого програмного забезпечення для неї замало для ефективного управління інформацією на підприємстві, потрібно враховувати актуальність, відповідність інформації для її конкретного споживача, цінність в конкретний момент часу, а також зміну цієї цінності тощо. Тому, можна зробити висновок, що для управління інформацією на підприємстві потрібні нові підходи, крім уже наявних, особливо в сучасних умовах мінливості та нестабільності. І одним із першочергових завдання для дослідників є розробка цих методів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробка методів управління інформацією за кордоном почалася ще в 70-х роках минулого століття. В Україні та на пострадянському просторі ці поняття почали вивчатися з 90-х років минулого століття. Тому існує відносно невеликий обсяг робіт на цю тему.

Одним із таких методів може бути управління інформацією на основі відтворювального підходу. В основі цього підходу лежить думка про те, що інформація, як і будь-який інший ресурс, має властивість вичерпності та підлягає зносу. І першочерговим завданням управління є контролювання цього зносу та забезпечення безперервного процесу економічного відтворювання інформації.

Метою роботи Метою цієї статті є вивчення проблеми управління інформаційними потоками на основі відтворювального підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вся інформація на підприємстві циркулює у вигляді інформаційних потоків. Інформаційний потік – потік інформації в усній, документарній (паперовій та електронній) і іншій формі, яка генерується вихідним матеріальним потоком в розглянутій системі [1, с. 12]. Інформаційний потік має споживача або отримувача, особа, для кого призначена інформація (керівник, покупець товару, менеджер тощо) та генератора – особа, яка формує інформаційний потік (експерт, бухгалтер, працівник підприємства, поставальник тощо). В відповідь на інформаційний потік може сформувався зворотний – і тоді споживачі та генератори міняються ролями.

Інформаційний потік нерозривно пов'язаний з матеріальними та

грошовими потоками. Але з точки зору управління, а тим більше стратегічного управління, найбільш суттєвим є саме інформаційний потік, який дозволяє створити ефективну базу для прийняття управлінських рішень [2, с. 506].

Звісно, як і будь-який ресурс, інформація може зазнавати зносу. Звіт про закупівельні ціни вже може бути не актуальним через тиждень або навіть наступного дня, а може бути взагалі така інформація, цінність якої втрачається протягом години, наприклад інформація оперативних нарад, які можуть відбуватися щогодини або інформація з виробництва, яка може оновлюватися щогодини. І проблемою є те, що досі немає єдиної думки щодо сутності зносу інформаційних ресурсів. Знос ресурсів може приймати різні форми і потрібно чітко визначити як саме інформація зазнає зносу. Це досить складне завдання, бо поняття «знос» – досить багатогранне та складне. Вчені, зокрема В.Я. Плаксієнко, А.В. Зігаленко, І.А. Мельченко надають таке визначення цьому поняттю: «Знос – це втрата активами або ресурсами фізичних якостей або техніко-економічних властивостей. Знос буває двох видів: фізичний та моральний. Фізичний знос – це поступова втрата активами своєї первісної споживчої вартості, що відбувається не лише у процесі їх функціонування, але й при їх бездіяльності [3, с. 247]. Моральний знос – це техніко-економічне старіння засобів праці, що виявляється у втраті доцільності їхньої подальшої експлуатації через появу дешевших або досконаліших засобів праці [3, с. 248]». Є ще інші види зносу, але загальноприйнятими є саме два види. Варто зазначити, що в сучасному світі моральний знос відбувається значно швидше ніж фізичний. Обладнання може ще функціонувати, але є неефективним при появі більш продуктивнішого обладнання, яке за таку саму одиницю часу виробляє більше продукції. Управління зносом ресурсів, і в першу чергу моральним є першочерговим завданням для підприємства, бо це безпосередньо впливає на ефективність та конкурентоспроможність підприємства.

Якщо говорити про інформаційні ресурси, то інформація за своєю сутністю не має матеріально-речовинної форми, тому фізичний знос неможливий, тобто інформація зазнає морального зносу. Не може програмне забезпечення, яке є носієм певної інформації змінитися фізично під дією сил природи або часу. Навіть якщо попусується папір, на якому записана інформація, не можна сказати, що вона зазнала фізичного зносу, так як її можна переписати і її цінність не зміниться. Тому зосере-

димосся на моральному зносі. Вважається, що моральний знос проявляється у двох формах. Моральний знос першої форми виникає в результаті знецінення старих активів через зниження вартості їх відтворення, внаслідок зменшення витрат виробництва в споріднених галузях, через що вартість подібних однотипних активів стає нижчою. Моральний знос другої форми пов'язаний зі втратою цінності старих активів через створення нових, більш економічно ефективних аналогів та нової, більш продуктивної техніки й технології, застосування яких приводить до зменшення відносної корисності старих активів та вимагає заміни їх елементів або модернізації [4, с. 731]. Тобто перша форма пов'язана з вартістю, а друга – з цінністю ресурсів. Моральний знос інформації першого типу відбувається коли з'являється така ж сама інформація, на відтворення якої потрібно менше затрат. Наприклад, підприємство купує інформацію у якогось агентства задля своїх потреб, але з часом потреба у посереднику відпадає, працівники можуть безкоштовно або за менші гроші. Моральний знос другого типу – найпоширеніший. Це коли інформація втрачає свою цінність внаслідок втрати своєї актуальності, як, наприклад, старі звіти, якась оперативна інформація тощо.

Це підтверджує і думка О. С. Літвінова, що найбільша різниця між двома формами зношення полягає в тому, що вони впливають на різні форми відтворення об'єкта. Моральне зношення першої форми впливає на вартісне відтворення, тобто призводить до зменшення рівня ринкової вартості та капіталізації підприємства, і не впливає на зміну корисності об'єкта дослідження. Моральне зношення другої форми прямо впливає на зміну корисності та опосередковано (через зміну корисності) впливає на зміну вартості, тобто у результаті призводить до зменшення корисності і вартості інформації [5, с. 126].

Як зазначалося вище, знос ресурсів – одна із найважливіших проблем для підприємства. Ігнорування проблеми зносу на підприємстві може призвести до руйнівних наслідків для підприємства, навіть припинення його діяльності. Вирішенням проблеми є планування, контроль та організація відтворення ресурсів підприємства, в тому числі і інформаційних. Через особливості зносу кожного виду ресурсу, відтворення кожного виду ресурсів потрібно розглядати окремо, не існує єдиного механізму відтворення ресурсів підприємства, ми в свою чергу зосередимося на відтворенні інформаційних ресурсів.

Існує багато визначень цього поняття, протягом багатьох років питання щодо визначення поняття «економічне відтворення» було дискусійним. Спочатку вчені почали досліджувати відтворення в природі. Адже відтворення є необхідною умовою існування систем, оскільки з припиненням відтворення відбувається занепад, деградація, повна руйнація та зникнення системи або її трансформація в іншу форму [5, с. 127]. Дещо пізніше такими вченими як Ф. Кене, С. Сімонді, К. Маркс та інші почало досліджуватися саме економічне відтворення.

Найбільш класичним визначенням цього поняття є: «Відтворення – це безперервність, повторюваність виробництва, процес суспільного відтворення – це постійне і безперервне відновлення результату суспільного виробництва – продукту, а також робочої сили, засобів виробництва, природних ресурсів, інформації, форм та методів організації праці» [6, с. 232]. Тобто спочатку відтворення розглядалося саме в сфері виробництва та матеріальних активів, і набагато пізніше почало розглядатися відтворення нематеріальних активів, в тому числі і інформації.

Відтворення сукупного суспільного продукту за розмірами поділяється на: просте – в розмірах попередніх періодів; звужене – в розмірах, менших за минулі періоди; розширене – у масштабі, який збільшується. Процес суспільного відтворення включає в себе не лише відтворення сукупного суспільного продукту. В ході його виробництва відтворюються: робоча сила, виробничі відносини, природні ресурси [7].

Але ми підтримуємо думку, що у багатьох проаналізованих визначеннях поняття «відтворення» містяться недоліки, основними з яких є: використання прив'язки до виробництва; використання різних цільових установок, пов'язаних із поліпшенням результатів діяльності підприємства або зі збільшенням обсягу, чи або поліпшенням якості основних фондів; використання конкретних видів дій з відтворення або вказівка на стадії відтворення, наприклад зношування; використання прив'язки до вартісного чи натурального відтворення [5, с. 130].

Наявність зношування зумовлює необхідність відтворення інформації. Адже без відтворення відбудеться деградація, занепад, а навіть і руйнація системи інформаційних потоків. Система перестане бути корисною для підприємства, бо інформація, яка не відновлюється, втрачає свою актуальність. На нашу думку від управління відтворенням ін-

формації залежить якість управлінських рішень, а, отже, і ефективність діяльності самого підприємства. Адже рішення приймаються на основі поданої інформації, і, якщо вона буде не актуальна, то і дії працівників та керівництва також. Це підтверджує думка О. В. Городянської, яка зазначає, що для підприємства важливим є планування рівня відтворення таких ресурсів: інтелектуального потенціалу персоналу та його наукових знань (інноваційна ідея); об'єктів необоротних інтелектуальних ресурсів (наприклад, технологій), які надають можливість створення середовища для впровадження інновацій до виробничого процесу; об'єктів необоротних матеріальних ресурсів як основних засобів виробництва [8, с. 105]. Але це один із аспектів економічного відтворення інформації. Інший – інформаційний потік може вичерпуватись і його постійно потрібно наповнювати новою інформацією для потреб працівників підприємства. І важливим завданням є правильно організувати систему інформаційних потоків на підприємстві, щоб інформація постійно оновлювалась та наповнювалась новою інформацією. Можна сказати, що в першому випадку – це відтворення грошової вартості інформації, в другому випадку – відтворення споживчої вартості.

Зосередимося на відтворенні споживчої якості. Інформація є корисною, коли якась частина підприємства потребує цієї інформації і якийсь виконання якоїсь дії є просто неможливим без цієї інформації або інформація значно полегшує процес виконання. Наприклад, керівнику важко визначити план виробництва готової продукції без інформації про об'єми продажу продукції, інформація про загальну економічну ситуацію в країні може значно полегшити процес прийняття рішень про подальші інвестиції підприємства тощо. І, навпаки, некорисна, неактуальна інформація може зашкодити підприємству. Тому відтворення інформації є важливим для нормального функціонування підприємства. Але інформація не є однорідною, відрізняється за багатьма властивостями, тому процес відтворення для кожного виду інформації теж відрізняється. Пропонуємо класифікувати інформацію на основі терміну зносу і в залежності від того організувати процес відтворення інформації (рис. 1).

На нашу думку, найскладніше завдання для підприємства – організувати відтворення першого виду інформації. Але вона і найбільше впливає на діяльність підприємства, і від неї залежать сотні рішень, які щоденно ухвалюються менеджерами підприємства різного рівня, з яких

складається його поточна діяльність.

Рис. 1. Види та критерії відтворення інформаційних ресурсів підприємства

Джерело: розроблено автором

Відтворення такої інформації становить собою першочергове завдання управління. Для його розв'язання потрібна налагоджена, організована система передачі інформації між підрозділами підприємства. Звісно, від величини підприємства залежить і складність завдання. Тобто в першу чергу потрібна організація таких інформаційних потоків, які будуть переносити інформацію від конкретного генератора до споживача

не спотворену, в належній кількості та актуальну інформацію. Саме такі інформаційні потоки і забезпечують відтворення інформації. Наступний крок – щоденний або щотижневий контроль цих інформаційних потоків, виявлення проблем та вчасне їх розв'язання.

При контролі відтворення другого виду інформації не потрібно такої точності та прискіпливості. Адже така інформація потребує відтворення приблизно один-три рази на рік. Для спрощення контролю за відтворенням можна створити єдину базу такої інформації і запланувати заходи щодо контролю за такою інформацією.

Планування та контроль за відтворенням інформації відіграє важливу роль при відтворенні третього виду інформації. Наприклад, керівник підприємства планує раз в три роки або раз на рік переглядати місію та стратегічні плани підприємства. Крім того, важливу роль відіграє готовність підприємства інвестувати в відтворення такої інформації. Наприклад, для оновлення інформації щодо технології виробництва, організації підприємства потрібні інвестиції в розробницьку діяльність підприємства.

Висновки. Отже можна зробити висновки, що інформація є важливим ресурсом для підприємства, і яка, яка і будь-який інший ресурс зношується та потребує відтворення. Інформація не зазнає фізичного зносу, тільки морального, існує два види морального зносу інформації, перше пов'язане з вартістю інформації, друге – з корисністю. Наявність зношування зумовлює необхідність відтворення інформації, так як без нього відбудеться деградація, занепад, а навіть і руйнація інформаційних ресурсів, потребує відтворення грошова та споживча вартість інформації, але відтворення саме споживчої вартості є найголовнішим завданням підприємства. Інформація є неоднорідною, тому немає єдиного механізму відтворення інформації, в залежності від терміну зносу інформації потрібно уживати дій щодо її відтворення. На жаль, темпи зносу та відтворення інформації зростають з кожним роком, тому це питання зостається одним із найважливіших для подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Белова І., Мушеник І. Інформаційно-аналітичне забезпечення дослідження ринку логістичних послуг. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2021. Вип. 1-2. С. 7-23.

2. Титенко Л. В. Інформаційна логістика бізнес-процесів у системі стратегічного управління. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 16. С. 504-512.
3. Плаксієнко В.Я. Зігаленко А.В., Мельченко І.А. Сутність зносу необоротних активів. Сучасний менеджмент: проблеми та перспективи розвитку: результати 3-ої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. 2018. С. 247-250. – URL: http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/KONFERENC_2018_MenedG_HDAU.pdf#page=247 (дата звернення 20.06.2023).
4. Поздняков Ю. В. Лапішко М. Л. Вплив видів зносу товарного знака на зміну його вартості в часі. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 6 (17). С. 728–735.
5. Літвінов О. С. Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток : монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 392 с.
6. Задоя А.О., Петруня Ю.С. Макроекономіка: навчальний посібник Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. 256 с.
7. Кучин С. П. Сучасні особливості суспільного відтворення як об'єкту державного регулювання. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 2. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1034> (дата звернення 20.06.2023).
8. Городянська Л. В. Відтворення економічних ресурсів: Інноваційний аспект. Вісник економічної науки України. 2021. № 1 (40). С. 99-105.

Стаття надійшла 17.04.2023 року

T. V. Zhambei,

PhD Student of the Department of Economics of Enterprise
and Business Organisation,
Odesa National Economic University,
8, Preobrazhenska St., Odesa, 65000, Ukraine,
e-mail:shambei.tanya@gmail.com

MANAGEMENT OF INFORMATION FLOWS BASED ON REPRODUCTION METHOD

The article refers the process of organizing the effective management of information flows based on reproduction method. This research aims to investigate the role of information as one more resource necessary to ensure effective operation of the enterprise. It is stressed increase of role the information for management of the enterprise, therefore the problem which is studied in this article is really topical. It distinguishes and describes the characteristic features of types of depreciation of information resource. The article defines reproduction, especially reproduction of information. It argues for the idea that organization of effective management of reproduction of information is necessary for effective activity of the enterprise. As a research task, the authors identified an attempt to allocate types of information resource depending on periods of reproduction these resources. It is spoken in detail about features of reproduction of each types and based on these features author proposes recommendations for effective management of reproduction of information resources.

Keywords: information resource, depreciation, reproduction of resource, management of information flows.

References

1. Belova Iryna, Mushenyk Iryna (2021). Informatsiino-analitychne zabezpechennia doslidzhennia rynku lohistychnykh posluh [Information and analytical support of logistics market research]. Instytut bukhholderskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii – The institute of accounting, control and analysis in the globalization circumstances, 1-2, 7-23. [in Ukrainian].
2. Tytenko L. V. (2018). Informatsiina lohistyka biznes-protseviv u systemi stratehichnoho upravlinnia [Information logistics of business processes in the strategic management system]. Ekonomika i suspilstvo, 16, 504-512. [in Ukrainian].
3. Plaksiienko V.Ia. Zihalenko A.V., Melchenko I.A. (2018). Sutnist znosu neoborotnykh aktyviv [Essence of depreciation of non-current assets]. Suchasnyi menedzhment: problemy ta perspektyvy rozvytku: rezultaty 3-oi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii, 247-250. Available at: http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/KONFERENC_2018_MenedG_HDAU.pdf#page=247 [in Ukrainian].
4. Pozdniakov Yu. V. Lapishko M. L. (2018) Vplyv vydiv znosu tovarnoho znaka na zminu yoho vartosti v chasi [Market multiple "enterprise value/appraised brand value" quantitative determination and its components cross-correlation relationship analysis]. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – East European Scientific Journal, 6(17), 728–735. [in Ukrainian].
5. Litvinov O. S. (2019) Intelektualnyi kapital pidpriemstva: sutnist, otsinka, rozvytok : monohrafiia [Intellectual capital of the enterprise: essence, evaluation, development: monograph]. Odesa: Astroprint, 392 p. [in Ukrainian].
6. Zadoia A.O., Petrunia Yu. Ie. (2022). Makroekonomika: navchalnyi posibnyk [Macroeconomics: tutorial]. Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia, 256 p. [in Ukrainian].
7. Kuchyn S. P. (2017). Suchasni osoblyvosti suspilnoho vidtvorennia yak ob'ektu derzhavnoho rehuliuвання [Modern peculiarities of public reproduction as an object of state]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, vol. 2. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1034> [in Ukrainian].
8. Horodianska L. V. (2021). Vidtvorennia ekonomichnykh resursiv: Innovatsiinyi aspekt [Reproduction of economic resources: Innovative aspect]. Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, 1(40), 99-105. [in Ukrainian].